

VERASZTÓ ANTAL

Orosháza jeles szülötte

THÉK ENDRE

A történelem emlékezete szerint a kivételes képességű emberek különleges karaktert is mutatnak. Thék Endre „arc” poétikájáról szintén elmondható, hogy korának karakterhordozója, a magyar bútorgyártás egyik legnagyobb alakja volt.

Angliából ideszármazó ősei nemességüket és egy kisharadai nemesi kúriára szóló adománylevelüket 1583-ban, II. Rudolf királytól nyerik. A család egyik ága innen, Vas megyéből mozdul ki a megcsendesedett 19. század elején az Alföld irányába.

Thék Endre nagyapja, nemes Thék András kovácmester 1811-ben már Orosházán áll oltár elé Sitkei Erzsébettel, az evangélikusok templomában. A helyi Kovács és Kerékgyártó Céhnek egyik alapítója, majd éveken át főcéhmentere. *(1831-ben, 41 éves korában a kolerára ragadta el).*

Thék Endre apja – szintén András – mint „asszonyszabó” szerepel az esketési anyakönyvben. Anyja, Urszuly Mária, gyergyószentmiklósi székely familia tagja.

THÉK ENDRE 1842. november 3-án született Orosházán *(nem a lexikonokban közölt november elsején.)* Őt is András névre keresztelik, mégpedig édesanyja római katolikus vallására. Meglepő adat, hogy szülei négy évvel házasságkötésük után már különváltan élnek.

Thék Endrét hét és fél évesen, katolikus iskola híján, a kántor keze alá adják, ahol éppenhogy megtanul írni, olvasni. Tizenharmadik évében van, amikor Daubner Pál orosházi asztalos mesterhez szegődtetik tanoncnak, hogy legalább éhezni ne kényszerüljön. Máskülönben édesanyja nem asztalost neveltetett volna nemes Thék András fiából, hanem községi írnokot vagy útmestert.

Ő az, akit közel százötven éve, miután tanuló éveit kiállotta, szakmájában felszabadítanak. Tizenhét évesen lesz „legény”, s két évre engedélyt kap az Osztrák birodalomban való vándorlásra.

Az idő gyors futására az emlékeztet bennünket, hogy immár közel 90 éve nincs közöttünk. A halála óta eltelt idő, s az új nemzedékek túláradó fénye az ő emlékének sem kedvezett.

Thék először Békéscsabára, egy évvel később a fővárosba megy, ami apját is arra ösztönzi, hogy utánamenjen és így egy városban, de két irányban dolgoznak. Apja a megélhetésért, ő meg, szavaival élve: „a tanulásért, határt nem ismerő odaadással”.

A fővárosban rendszeresen látogatja az evangélikus legényegyletet, ahová az orosházi születésű Székács József evangélikus püspök, apja gyerekkori iskolatársa viszi. Székács azal is segíti, hogy akkori segédlelkészét, Gyóry Vilmost ajánlja oktatójául, aki szeretettel igyekszik pótolni hiányos tudását, és jóakarattal jár el vele szemben.

Az egyetben franciául is tanul, Serly Sándor asztalostól, aki akkortájt tért vissza Párizsból. A kettős előkészület miatt Thék közel három évet tölt Pest-Budán, majd Bécsbe visz az útja, ahonnan Párizsba utazik tovább.

Thék Endre közel hét esztendő telt Párizsban, ott tartózkodásáról csak hiányos ismereteink vannak. Méltatói szerint: „Több elsőrendű asztalosnál töltött huzamosabb időt.” Théknek Párizs lett a második hazája. Ő maga írja: „Nagyon jó dolgom volt Párizsban, egy elsőrangú gyár vezetője voltam.”

Csak sejtéseink lehetnek róla, melyik lehetett az a cég, talán valóban a legrangosabbak közé tartozó Diehl, amelynek „magyar munkásáról” egy, az 1867-es világkiállításról szóló beszámoló is megemlékezik.

Párizsban a magyar emigráció neves alakjaival áll kapcsolatban; Klapka, Irányi Dániel, Simonyi Ernő, Horn Ede tartozott ehhez a körhöz.

Thék a Magyar Egyletnek évekig titkára és pénztárnoka, itt ismerkedik meg Munkácsy Mihállyal is.

Életrajzából tudjuk: „Én és több magyar fiú, akik Párizsban éltünk, az osztrák–német háború idején (1866) a magyar légióba akartunk állni.” Erre azért nem került sor, mert Kossuth figyelmezteti őket, ne a légióba menjenek, hanem haza, és munkásságukkal szolgálják Magyarországot. Az intelmeket megfogadva – az eredetileg Amerikába készülők – Thék is hazatér.

Munkájával még ott van az 1867-es párizsi világkiállításon, ahol nem az utolsók közt díjazták. Valószínű, hogy a porosz–francia háború idején (1870–1871) támadt bizonytalanságok miatt tér haza, ez a dátum esik közelebb budapesti műhelyalapításához és házasságkötéséhez is.

(Thék 1871-ben köt házasságot Morbitzer Antóniával, aki huszonegy év után váratlanul meghal. Második feleségét Kleineisel Ilonát 1901-ben veszi nőül. Thék Endrének egyik házasságából sem született gyermeke.)

Thék, Párizsból hazatérve, az Üllői út végén lévő bútorigazgatásban jelentkezik az üresedésben lévő művezetői állásra, de a tulajdonos bizalmatlanul fogadja a messzi földről jött asztalossegédet, és nem alkalmazza.

Így a Józsefvárosban Thék Endre maga alapít műhelyt, amely hamarosan nevet szerez neki, meg pénzt. (1872-ben már ott van munkájával a kecskeméti országos kiállításon.) Rá három évre megvásárolja Tauszig József üzemet, ahonnan annak idején eltanácsolták. Kiváló szorgalmával, tehetségével, ízlésével ebből az üzemből teremtette meg Thék Budapest első modern bútorgyárát és lett első iparos a országnak.

A magyar gyáripar egyik neves monográfusa írja: *Thék Endre nem egyszerűen csak „bútorgyárnok” volt, hanem a modern magyar bútorigazgatás megteremtője.* Ez a tömör összefoglalás egybecseng a kortársak véleményével is, amelyet messzemenően igazol a gazdag életpálya és közéleti szerepvállalás.

Thék Endre kivételes tehetségét, európai rangját nevezetesebb munkái is igazolják: az Országház üléstermeinek famennyezetei, a miniszterelnök szobájának bútorzata, íróasztala, az Operaház, a New York és több más palota berendezése. A századelőn átépülő Budai Vár kazettás és gazdagon bútorozott Szent István terme, amely az 1900. évi párizsi világkiállításon az egyik nagydíjat nyeri el, hogy munkáival méltán keltett feltűnést, azt a hazai és külföldi kiállításokon nyert díjak, oklevelek sokasága is jelzi.

Nincs még egy olyan szülötte Orosházának, akit az ipar terén tett szolgálataiért olyan szép számú, magas kitüntetésben részesítettek volna, mint Thék Endrét. *A Ferenc József-rend Lovagkeresztje; a koronás arany érdemkereszt, a III. osztályú Vaskorona-rend, a francia Becsületrend Lovagkeresztje, a belga Lipót-rend Lovagkeresztje, az olasz Korona-rend Tiszti keresztje, a román Csillag-rend középkeresztje, az olasz királyi ezüst-érem birtokosa volt.*

A király 1908-ban Thék Endrének, az ipar terén szerzett érdemeinek elismeréséül (*elsőként a kézművesek osztályából*), a magyar királyi udvari tanácsosi címet adományozta. Így lett a hajdani szegény sorsú orosházi asztalos tanoncból „méltóságos asztalos”. Thék ősi birtokát ugyan nem tudta visszaszerezni, de megvásárolta a Hont megyei Lontón a Prónai-féle uradalmat, amelyet mintagazdasággá fejlesztett.

Thék sikerei közepette sem feledkezett meg szülőhelyéről, az „orosháziság” mélyen élt benne, szinte megható az, ahogyan szülőföldjéhez ragaszkodott. Csodálattal volt eltelve szülőföldje népének eredményei iránt; egy régi jó szokás vagy egy-egy derék orosházi ember felfedezése lelkesültté tette, szülőföldje népének lelkéből táplálkozott.

Kezdeményezésére 1899-ben olyan helyi iparkitállítást rendeztek Orosházán, amely az egész Délvidék figyelmét magára vonta, több mint háromezren itt élő mester kelt versenyre egymással.

Thék Endre, aki élete munkáját bútór- és zongoragyára tökéletesítésére szentelte, iparosnevelő intézményével Orosházára kívánczik. Neki köszönhetően, az országban elsőként Orosházán jött létre 24 tanonc teljes ellátását biztosító otthon. Thék 1900-ban házat vásárol erre a célra, amelyet felújítanak, és megfelelően átalakítanak. Az Otthont, az uralgó születésének 70. évfordulója alkalmából Ferenc Józsefről nevezik el.

Fenntartására az államtól évi kétezer korona segélyt kapnak. Thék Endre, pedig tízezer koronás alapítványt tesz. Ugyancsak Thék kezdeményezésére és anyagi segítségével alakul meg az „Orosházi iparostanuló ifjúság önképző szövetsége.”

Thék Endre még 1918-ban is, ötvenezer koronás alapítványt tesz az orosházi iparos árvák továbbtanulásának támogatására. Az orosházi iparosokat gépvásárlási akcióval segíti. Thék Endre erre a célra az államtól, ötvenezer koronás öt évre szóló, kamatmentes kölcsönt eszközöl ki.

Thék Endrét, az orosházi ipartestület dísztagját, 1908-ban Orosháza díszpolgárává választják. Théket sikerei csúcsán éri ez a kitüntetés, melyet szívéhez legközelebb állónak nevez. A korabeli Thék-portrék robusztus egyéniséget örökítenek meg, tömör, szakállas arcából, valamiféle nyugodt erő és szívósság sugárzik.

Az orosházi ipartestület kezdeményezésére 1913-ban (még Thék Endre életében) Orosházán utcát neveznek el róla. A székesfőváros tanácsa csak 1928-ban dönt úgy, hogy emléket állít néhai Thék Endrének, az Óriás utca kapja a nevét, ahol a gyára is működött. Az utcát 1952-ben Leonardo da Vinci utcára keresztelik át. *(A fővárosban máig nincs Thék Endre utca.)*

Amilyen következetes volt Thék Endre élete, olyan volt a halála is. Amikor az erőszak elragadta a munkaasztala mellől, amikor lefoglalták üzemét, s el kellett hagynia a fővárost, csendesen elment. Thék Endre Balatonfüreden, 1919. évi június hó 8-ik napján hunyt el. *(Sajnálatos tény, hogy a lexikonok halálozásának helyéül a mai napig tévesen Budapestet jelölik meg.)*

Théket a tanácshatalom alatt 1919. június 11-én, csak ideiglenesen helyezhették nyugalomra a Kerepesi úti Új Köztemetőben, annak ellenére, hogy ugyanebben a temetőben állt, és áll ma is az 1894-ben száz évre megváltott Thék családi sírbolt. Thék Endre családi sírboltba való újratemetésére csak négy hónap múlva kerülhetett sor.

Az egész magyar ipari és kereskedelmi világ megragadta az alkalmat, hogy végső nyugalomra helyezésénél, megadja neki azt a tiszteletet, amelyre rászolgált. Thék az Ipartestületek Országos Szövetségének elnöke, az Országos Iparegyesület valamint a budapesti Kereskedelmi és Iparkamara alelnöke, a Fővárosi Törvényhatósági Bizottságnak tagja.

Thék Endre emlékének máig ható megbecsülését jelzi, hogy az 1994-ben lejárt Thék-kriptát Orosháza Város Önkormányzata újabb száz évre meg kívánta hosszabbítani. Az illetékes hatóságok végül 50 évre, 2044-ig szóló meghosszabbítást engedélyeztek.

Vannak nevek, melyek, mint az eke vasa, a munkától fényesek. Thék Endre neve is ilyen. Egy ember, aki munkássorból nagyiparossá, az iparos világ egyik számottevő vezetőjévé küzdötte fel magát, névjegykártyájára ezt íratta: „*Thék Endre asztalosmester*”. A munkában találta meg élete célját, örömét. Visszavonhatatlan értékek maradtak utána, meg a történelem egy darabja, amelyhez ő maga is hozzátartozott. Thék Endre a mai ember számára örökség és emlékezet is egyben. Hisszük, nekünk orosháziaknak ennél többet is jelent.

